

NICOLAE CAJAL: AȘA CUM L-AM CUNOSCUȚ

De Victor Neumann

Biblioteca Academiei Române, arhivele personale ale unor celebri oameni de știință români, precum și un mic centru de cercetări de istoria evreilor din cadrul Federației Comunităților Evreiești au fost locurile din capitală pe care le frecventam adeseori în anii '80 ai secolului trecut. În acele împrejurări am avut ocazia să-l cunosc pe medicul Nicolae Cajal, să descopăr chipul, gestica, limbajul și mesajele inconfundabile ale unei mari personalități. Eminent om de știință și director al unei mari clinici medicale, umanist de vocație, el a fost pentru mine un reper moral și intelectual într-un timp în care intelligentsia română se străduia în cel mai bun caz să reziste în fața diriguitorilor regimului, nu și să dezvolte o alternativă de gândire culturală și, cu atât mai puțin una politică în sensul exemplelor ceh, polonez sau ungar.

Într-un context social-politic umilitor pentru oricare cetățean, vedeam în Nicolae Cajal un OM demn, sincer în gând și vorbă, înțelegător cu celălalt/ceilalți, degajând o infinită bunătate sufletească. Știam că e un savant autentic, un virusolog de excepție, membru al Academiei Române și al câtorva dintre marile academii ale lumii. Repede aveam să aflu că e un intelectual sensibil, cu gust pentru arte, istorie, filozofie și literatură; unul ce cultiva relații admirabile nu numai cu medicii, ci și cu sute de intelectuali, scriitori, filozofi, profesori, muzicieni, juriști, artiști vizuali. Nu e lipsit de interes nici faptul că unul dintre pictorii celebri ai României postbelice precum Corneliu Baba, se apropiase mult de familia Cajal. Portretele pictate de acesta sunt o mărturie incontestabilă a reciprocității relațiilor lor. Casa Cajal de pe strada Anton Pann se transformase în locul de întâlnire al multor elite profesionale din București și din țară. Nicolae Cajal fusese între pușinii intelectuali ai României care a înțeles rostul promovării limbajelor și valorilor culturale comune și mai ales al reconstrucției societății civile.

Cum se explică faptul că era îndrăgit de toată lumea? În preajma lui nimeni și nimic nu era pierdut. Probare că ideile de libertate, comunicare și schimbare sunt posibile chiar și atunci când politica e ostilă unui astfel de înțeles al lucrurilor. Atitudinea lui generase forță, cuvintele, gestica,

mesajele transmise semenilor fuseseră încurajatoare. Vizitându-l ori întâlnindu-l întâmplător la Academie sau la Federația Comunităților Evreiești, l-am întrebat cât vom mai răbda dictatura lui Ceaușescu? Ce e de făcut? “Fii fără grijă, îmi spunea, nimic din ceea ce se întâmplă acum nu va rămâne așa. Chiar dacă pare fără de sfârșit, va avea loc o schimbare cât de curând. Pregătește-te pentru că vin alte vremuri”. În ultima parte a anilor ‘80, profesorul mă îndemna să nu fiu trist, să-mi păstrez speranța, să studiez și să scriu pentru că într-un viitor previzibil îmi voi putea edita cartea la care lucram. “Deocamdată, mă sfătuia, păstrează la sertar tot ceea ce scrii...”. În pofida recomandării, am încercat de două ori să public *Tentația lui homo europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa Centrală și de Sud-Est*, dar cartea avea să fie respinsă de cenzura național-comunistă. A fost publicată abia după 1990, după dispariția regimului totalitar. Încă o dată și-a spus cuvântul înțelepciunea cărturarului Nicolae Cajal.

Prezența sa în viața publică a României după 1990 a fost remarcabilă prin contribuția adusă la dezvoltarea și afirmarea instituțiilor evreiești și românești, prin ideile și diplomația publică profesate, prin efortul de a da viață unui mod de gândire democratic. A continuat să cultive cercetarea științifică, dar și fundațiile care susțineau cercetările în Europa și în lume. Fundația Elias, al cărei președinte Nicolae Cajal a fost la începutul anilor 1990, a finanțat numeroase studii științifice și activități ale Academiei Române. Invitat fiind, am aplicat la amintita fundație și am primit o bursă de studii la Viena. M-am bucurat enorm să pot lucra timp de câteva luni în bibliotecile și arhivele austriece, parte din munca de atunci regăsindu-se în cărțile pe care le-am dedicat istoriei moderne și contemporane a României.

Nicolae Cajal n-a fost un revoluționar, ci un adevărat reformator gândind instituțiile naționale și comunitare în acord cu acelea europene și americane din care făcea parte. Își dorea sieși și celor din jurul său să trăiască într-un mediu intelectual sănătos, să beneficieze de o societate în care să primeze normele civilității. Avea aerul savantului inspirat de spiritul lui Moses Maimonides. În cazul lui a primat setul de valori occidental, de unde și referințele care îl animau. S-a ocupat îndelung de studiul operei lui Maimonides, l-a avut ca model pe marele medic și gânditor sefard din Spania medievală, reluând și aprofundând ideile filozofice și pildele medicale și general umane. Când, în 1987 sau în 1988, a vizitat Comunitatea Evreilor din Timișoara și a susținut o conferință despre valorile iudaismului, Maimonides i-a fost reperul dintâi. L-am ascultat cu atenție, apoi, dimpreună cu regretatul prim rabin Ernest Neumann, l-am provocat la o dezbatere

intelectuală cum puține aveau loc atunci. Mulțumită unor asemenea întâlniri înțelesesem mai bine sensul atribuit culturii înalte, având ca suport textele fundamentale ale religiei și filozofiei iudaice și universale. Cajal s-a apropiat și și-a însușit ca nimeni altul conținutul celebrei opere a lui Maimonides, *Călăuza rătăciților*. Editura Hasefer avea s-o publice în traducere românească în anii în care savantul a fost președintele Federației Comunităților Evreiești din România. Așa cum l-am cunoscut, Nicolae Cajal mi-a rămas în minte și în suflet ca un om deplin pregătit pentru viață, având o gândire critic-rațională și o decență comportamentală în care întotdeauna primau bunul simț și binele de obște.

Publicat în *Realitatea Evreiască*, nr. 550-551, 1-31 decembrie 2019, p.5